

УДК 133.2:34

*Ліліана Кудрик, кандидат філософських наук, доцент життєвих компетентностей
Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*
*Юрій Сурмяк, кандидат педагогічних наук, професор кафедри правознавства
Прикарпатського Інституту імені М. Грушевського
Міжрегіональної академії управління персоналом*

ХРИСТІЯНСЬКЕ І ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО ЗРІЛОЇ ОСОБИСТОСТІ

Досліджується вплив християнського і правового виховання на становлення соціально зрілої особистості, що розвиває високу правосвідомість на основі моральної свободи.

Ключові слова: зрілість, християнське виховання, правове виховання, свобода, особистість.

Літ. 8.

Продовження статті, опублікованої в №6 (77) 2011 року. На нашу думку, правове виховання – це цілеспрямована діяльність держави, громадських і благодійних організацій, окремих громадян щодо надання соціальних, педагогічних, правових послуг у роз’ясненні й інформуванні положень законодавства, юридичного консультування різних верств населення, формування у громадян певної системи правових знань, правових переконань і установок, правового мислення, правових умінь і навичок, правових почуттів, що забезпечують стабільність правомірної поведінки і соціально-правової активності особи, додержання, виконання і використання нею діючих юридичних норм у державі.

Отже, в процесі правового виховання молода людина формує певну систему правових знань, умінь і навичок, правильну правову орієнтацію та поважне ставлення до законів, правил співжиття, тверду впевненість у необхідності правових норм для нормальної життєдіяльності суспільства та його членів.

Таким чином, уся система правого виховання повинна формувати не лише знання права, але й глибоку переконаність у необхідності його норм як таких, що втілюють у собі справедливість і стоять на її захисті.

Правове виховання сьогодні – це не контроль за свідомістю людини, а педагогічна та соціально-правова допомога людині в розвитку її творчої індивідуальності, почуття людської гідності, розуміння ролі права як засобу забезпечення її законних інтересів. Перш ніж виховувати особу, слід зрозуміти багатогранність її правових і протиправних зв’язків, що зумовлюють конкретні вчинки. Тобто педагогові доцільно знати ті глибинні сили, які перебувають поза явною поведінкою особи. Впливати на них значно

складніше, ніж агітувати чи примушувати поводитися певним чином [2, 5].

Нині проблема правового виховання молодого покоління набула такої гостроти, що стала предметом розв’язання в усіх галузях системи освіти. Потреба широкого правового виховання молоді зумовлена постійним зростанням ролі організуючої, координуючої, творчої ролі права в соціальному, політичному, економічному розвитку суспільства.

Основною метою правового виховання є розвиток в людини правових почуттів, установок, умінь. Такою установкою, якої слід навчити учнів, є відоме життєве правило, яке П. Юркевич сформулював так: “Кожен повинен одержати стільки добра і лиха, скільки він сам їх зробив” [8, 224].

На нашу думку, важливим елементом правового виховання особи є відчуття власної захищеності за допомогою правових засобів від неправомірних дій органів державної влади. Серед цих правових засобів: право на звернення до суду за захистом своїх прав, гарантоване ст. 55 Конституції України; право громадянина бути суб’єктом Конституційного подання до Конституційного Суду України з приводу офіційного тлумачення Конституції та законів України; діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; захист інтересів особи на підставі чинного законодавства, наприклад Законів України “Про відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду”, “Про прокуратуру”, “Про міліцію”, “Про адвокатуру” тощо.

Правове виховання покликане подолати правовий нігілізм та інші негативні явища: пасивність, самоусунення від сприяння правоохоронним органам, приховування інформації,

ХРИСТИЯНСЬКЕ І ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО ЗРІЛОЇ ОСОБИСТОСТІ

яка може допомогти викрити злочинця і притягнути його до кримінальної відповідальності. Правовий нігілізм став затьожною, навіть хронічною хворобою українського суспільства. Це соціальний феномен, категорія філософії права, що відображає певний стан юридичної життєдіяльності суспільства і заперечує ідею верховенства права, правового закону, правової держави.

Сучасний словник іншомовних слів зазначає, що нігілізм [лат. nihil – ніщо, нічого] означає цілковите заперечення всього загальноновизнаного, повний скептицизм.

У контексті сказаного, ми можемо дати визначення правового нігілізму. Правовий нігілізм – це напрям суспільно-політичної думки, що заперечує соціальну цінність права, верховенство закону і вважає його найслабшим засобом регулювання суспільних відносин.

В.В. Черней визначає правовий нігілізм як заперечення дієвості права та законодавства в країні, негативне ставлення громадян до права, законів, невіра громадян у справедливу силу закону, наявність у них і посадових осіб установки на досягнення соціально значимих результатів не правовими засобами. На думку науковця, в українському суспільстві, яке перебуває в кризовому стані, правовий нігілізм набуває демонстративного, агресивного та зухвалого характеру, є глибоким, масовим і охоплює широкі сфери суспільства, всі владні структури, маючи значний руйнівний, деструктивний потенціал і гальмуючи процес розбудови правової держави [7, 8].

У практичній діяльності правовий нігілізм характеризується відсутністю солідарності з правовими приписами чи з їх виконанням у корисливих інтересах чи під загрозою примусу.

Протистоять правовому нігілізму, передусім, духовна і правова свідомість, що формується під впливом як християнського так і правового виховання. Саме через функції морально-правового виховання можна подолати присутні у свідомості більшості юнаків і дівчат явища правового нігілізму.

Як свідчить дослідження, сьогодні правове виховання в навчальних закладах перебуває у занедбаному стані. Через обмежену кількість аудиторних навчальних годин, відведених для вивчення “Основ правових знань”, відсутність чіткої системної позааудиторної правовиховної роботи, незабезпеченість освітніх установ достатньою кількістю примірників юридичної літератури, молоді люди не завжди мають можливість отримати необхідну кількість знань і

грунтовно ознайомитися з основними положеннями права. Більшість юнаків і дівчат, які навчаються або навчалися у закладах освіти, не мають достатніх умінь і навичок самостійно захищати свої права та не знають, на які органи державної влади покладені обов’язки захисту прав і свобод людини.

Дослідження показало (за допомогою анкет було опитано 476 студентів вищих навчальних закладів I – II рівнів акредитації м. Львова), що 83% респондентів не знайомі з основними положеннями господарського, кримінального, кримінально-процесуального, цивільного, цивільно-процесуального, сімейного та кримінально-виконавчого права, іншими нормативними вітчизняними і міжнародними актами, скерованими на захист прав і свобод людини і громадянина.

На запитання “Хто в Україні здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина?” 20 % респондентів вказали “Міністр внутрішніх справ”; 45 % – “Генеральний прокурор України”; 67 % – “Голова Верховного суду України”. Лише 6% респондентів дали правильну відповідь: “Уповноважений Верховної Ради України з прав людини”.

На запитання “Що вас стримує від вчинення правопорушення?” 42 % респондентів вказали: “Страх бути притягнутим до юридичної відповідальності”; 51 % – “Морально-християнські переконання”. Ніхто з опитаних не сказав про те, що він переконаний у цінності правових норм, що наявна правосвідомість не дозволяє йому вчинити протиправну дію і що він особисто прагне брати участь у зміцненні законності та правопорядку в державі [5, 125].

Отже, як бачимо, у повсякденному житті молоді люди більше керуються нормами християнської моралі, аніж переконаннями й установками щодо дотримання чинного законодавства і діючих правових норм у суспільстві. А це, своєю чергою, свідчить про низьку правову свідомість, відсутність віри в силу закону і, головне, свідчить про типові упущення правової освіти та виховання молоді. Серед них – правовий інфантилізм, правовий нігілізм та правовий цинізм. Тобто, у юнаків та дівчат виробляється безвідповідальність, формується думка заперечення ролі права в житті та прагнення використання знання юриспруденції з метою уникнення відповідальності. Тому, спираючись на основні засади християнської моралі, необхідно нарощувати зусилля, спрямовані на закладення міцних основ

ХРИСТИЯНСЬКЕ І ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО ЗРІЛОЇ ОСОБИСТОСТІ

правомірної поведінки громадян, приділяти більшу увагу правовій соціалізації молоді, підвищенню її правосвідомості та правової культури. Це продиктовано масовим зростанням злочинності, особливо молодіжної, і є закономірним і необхідним. Проте, на наш погляд, слід не меншу, а більшу увагу приділяти християнському вихованню, яке є співзвучним ментальності народу і має в нас глибокі традиції.

Сутність християнства зосереджена на особистості людини, яка має для нього абсолютну цінність. А повнота буття особистості неможлива без свободи. Примат свободи в людській природі завжди утверджувався християнським віровченням, згідно з яким свобода є аспектом богоподібності людини, її належності Царству Божому. Особистість формується взаємно Божою і людською свободою та творчістю. Особистість, яка є перш за все моральним принципом, розглядається як можливість, завдання, що стоїть перед індивідом і яке він безумовно повинен мати змогу реалізувати, в тому числі і в суспільному житті. Людина в процесі свого життя має можливість творчо сформувати або ж знівелювати себе, і саме тому ми ні на кого, окрім нас самих, не зможемо перекласти тягар відповідальності за власну діяльність, здобутки чи невдачі. Люди самі перешкоджають становленню свободи та справедливості, знову і знову відтворюючи репресивне суспільство і його мораль передусім у власній свідомості та стилі мислення. Справжня свобода стає реальністю лише тоді, коли її провідниками й носіями є вільні люди, позбавлені потреб та інтересів гноблення.

Християнство закликає до переборення людиною власного гріхопадіння, що виступає як прагнення людини до безмежного панування над навколишнім світом, над собою подібними, що врешті призвело до віддалення від Творця, до відчуження від природи і суспільства.

Поряд зі свободою обов'язковою має бути цінність солідарності (соборності), яка розглядає людей рівними у праві на життя та свободу, водночас звертаючись до принципу відповідальності кожного за свободу іншого, що, своєю чергою, передбачає аналогічну підтримку прав і свобод конкретної особистості з боку інших членів суспільства. Вільний розвиток кожного є можливим за умови свободи іншого.

Християнство вперше в історії встановлює рівність людей – як дітей Божих, і водночас як особистостей, неповторних і унікальних носіїв свободи та образу Божого в собі. Кожен у своїй унікальності спасенний благодаттю та жертвою Христа. Соборність полягає у єднанні людей на

основі любові і поваги до моральних цінностей. Як ідея звільнення, християнство універсальне, загальнолюдське, має великий об'єднуючий потенціал.

Висновок. Отже, недоліки правового виховання молоді зумовлені, насамперед, недостатньою базою методичних та теоретичних розробок; формальним плануванням правовиховної роботи; низьким рівнем підготовки педагогічних працівників до такої роботи та організації навчально-виховної діяльності в межах навчального закладу; відсутністю інтелектуальних правових інтересів і культурних потреб у юнаків та дівчат, їх соціально пасивністю щодо удосконалення своїх знань.

Вважаємо, що правове виховання молоді у закладах освіти спрямоване на реалізацію таких завдань:

- прищеплення знань про правила поведінки в сім'ї, у навчальному закладі, у трудовому колективі, громадських місцях і місцях відпочинку, поваги до прав і свобод людини та громадянина, Конституції України, державних символів і законів України і права в цілому;

- ознайомлення з основними положеннями трудового, адміністративного, кримінального, цивільного, сімейного, кримінально-процесуального, цивільно-процесуального, господарського та інших галузей права, з основними положеннями міжнародних актів, що захищають права людини і громадянина;

- розвиток умінь оцінювати свої дії та дії інших людей з погляду дотримання правил поведінки і чинних законів, умінь обирати спосіб поведінки відповідно до життєвих обставин, навичок особистої безпеки і протидії правопорушникові в екстремальних ситуаціях;

- виховання поважного ставлення до судових та правоохоронних органів, правозахисних установ та організацій, які стоять на сторожі законних прав та інтересів громадян, критичного ставлення до правопорушень і правопорушників, потреби особистої участі у боротьбі зі злочинністю;

- формування у юнаків і дівчат правових переконань, правових ідеалів, навичок правомірної поведінки та соціально-правової активності.

На наш погляд, християнська мораль і рівень правосвідомості суспільства співвідносяться як внутрішнє і зовнішнє, як причина і наслідок.

Отже, релігійно-духовна зрілість людини і суспільства є передумовою їх соціально-правової зрілості. Тільки християнське виховання у поєднанні з правовою соціалізацією здатне духовно оновити й оздоровити сучасне суспільство, подолати правовий нігілізм та ріст

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ (1919 – 1939 РР.)

злочинності в державі, забезпечити високий рівень морально-правової і духовної культури громадян.

1. Ващенко Г. Виховний ідеал / Григорій Ващенко. – Полтава, 1994. – 191 с.

2. Головченко В.В. Правове виховання учнівської молоді: питання методології та методики / В.В. Головченко, Г.І. Нелін, М.І. Нелін. – К.: Наук. думка, 1993. – 138 с.

3. Подберезський М.К. Правова культура майбутнього вчителя / М.К. Подберезський; за ред. І.Ф. Прокopenко. – Х.: Основа, 1997. – 220 с.

4. Психологія. Словарь/Подобець ред. А.В. Петровського, М.Г. Ярошевського. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.

5. Сурмяк Ю.Р. Правова регламентація діяльності

органів внутрішніх справ і професійно-технічних навчальних закладів у формуванні правосвідомості учнівської молоді / Ю.Р. Сурмяк // Теоретичні засади методики професійно спрямованого викладання загальноосвітніх предметів у ПТНЗ: [монографія/за ред. Г.П. Васяновича]. – Львів: Сполом, 2005. – С. 121–146.

6. Харламов И.Ф. Педагогика / И.Ф. Харламов. – М.: Высш. шк., 1990. – 575 с.

7. Черней В.В. Подолання правового нігілізму – важлива умова розбудови правової держави: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.12. “Філософія права” / В.В. Черней. – К., 1999. – 16 с.

8. Юркевич П. Історія філософії права. Філософія права. Філософський щоденник / П. Юркевич. – [3-те вид.] – К.: Ред. журн. “Український світ”: Вид-во ім. Олени Теліги, 2001. – 756 с.

Стаття надійшла до редакції 09.04.2011

УДК 37.034 – 057.874(477.8)

Лілія Стахів, кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки і методики початкового навчання
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ (1919 – 1939 РР.)

У статті розкрито зміст морального виховання дітей молодшого шкільного віку, яке мало місце у школах Західної України у міжвоєнний період; висвітлено важливість творчого використання вітчизняної педагогічної спадщини минулого у ракурсі морального виховання кожної особистості.

Ключові слова: моральне виховання, міжвоєнний період, молитва, релігія.

Літ. 10.

Актуальність проблеми. Національне відродження України потребує докорінного поліпшення у вихованні підростаючого покоління, адже в сучасних умовах, у час розквіту підприємництва, втрачається найдорогоцінніше – людяність і чесність, оскільки багатство стає вартіснішим від чесності, а не навпаки. Тому так важливо у дитячі роки наповнити душу дитини тим добрим, щоб людина керувалася не страхом, а власними бажаннями, які провадять її до добра.

У цьому напрямі допоможе ґрунтовне дослідження і творче використання вітчизняної педагогічної спадщини минулого у ракурсі морального виховання кожної особистості.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз історико-педагогічної літератури дає підстави стверджувати, що проблема морального виховання привертала увагу багатьох сучасних науковців. Так, особливості морального виховання українського школяра на західноукраїнських землях розкрито у наукових розвідках О. Пенішкевич,

І. Курляк, Н. Сабат та ін. Теоретичні підходи до процесу морального виховання на сучасному етапі висвітлюються О. Сухомлинською, О. Вишневським, Ю. Щерб'яком та ін. Проте на сьогодні відсутнє дослідження, пов'язане із змістом морального виховання дітей молодшого шкільного віку в Західній Україні протягом 1919 – 1939 рр.

Мета статті – розкрити зміст морального виховання дітей молодшого шкільного віку, яке мало місце у школах Західної України у міжвоєнний період.

Основний виклад матеріалу. Аналіз наукових праць дозволяє стверджувати, що головним завданням школи в зазначений період у Західній Україні було виховання дитини, напрям праці педагога у якій повинен був йти від дитини навколо, а не навпаки [7, 4].

На початку ХХ століття питання, пов'язані із моральним вихованням шкільної молоді, зокрема дітей молодшого шкільного віку, було на належному рівні. Велика увага цьому питанню приділялася такими товариствами, як “Взаїмна